

**Zakres wiedzy i umiejętności oraz wykaz literatury
Wojewódzkiego Konkursu Przedmiotowego z Historii
dla uczniów szkół podstawowych województwa śląskiego
w roku szkolnym 2024/2025**

I. Zakres umiejętności

Umiejętności wymagane od uczestników Konkursu Przedmiotowego z Historii opisane są w podstawach programowych dla przedmiotu Historia dla szkoły podstawowej.

1. sytuowanie zjawisk, wydarzeń i procesów historycznych w czasie i przestrzeni;
2. porządkowanie chronologiczne;
3. dostrzeganie zmian w funkcjonowaniu społeczeństw i związków pomiędzy różnymi dziedzinami życia;
4. dostrzeganie ciągłości rozwoju cywilizacyjnego i kulturowego;
5. charakteryzowanie zjawisk, wydarzeń i procesów historycznych;
6. dostrzeganie i wyjaśnianie związków przyczynowo – skutkowych;
7. wyjaśnianie znaczenia wydarzeń dla rozumienia współczesnego świata;
8. pozyskiwanie i porównywanie informacji pochodzących z różnych źródeł;
9. tworzenie narracji historycznej w oparciu o informacje pochodzące z różnych źródeł;
10. formułowanie wniosków i ocen.

II. Zakres treści.

Zakres treści Konkursu Przedmiotowego z Historii jest zgodny z treściami podstaw programowych dla przedmiotu Historia dla szkoły podstawowej. Obejmuje również treści wskazanych pozycji literatury. Wskazana literatura jest rozszerzeniem zakresu treści konkursu.

I stopień

Zakres wiedzy i umiejętności oraz proponowanej literatury opracowuje i przekazuje uczniom szkoły szkolna komisja konkursowa – § 6.2. **regulaminu konkursu.**

II stopień

Zakres treści

1. Cywilizacje starożytne:
 - a) porównanie koczowniczego trybu życia z osiadłym;
 - b) cywilizacje Starożytnego Wschodu (Mezopotamii, Egiptu i Izraela) oraz cywilizacje starożytnej Grecji i Rzymu - lokalizacja w czasie i przestrzeni oraz charakterystyka struktur społecznych i systemu wierzeń;

- c) porównanie systemu sprawowania władzy oraz organizacja społeczeństwa w Egipcie, Atenach peryklejskich i Rzymie;
 - d) najważniejsze osiągnięcia kultury materialnej i duchowej świata starożytnego w różnych dziedzinach: filozofii, nauce, architekturze, sztuce, literaturze;
 - e) narodziny oraz rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa.
2. Świat islamski i Bizancjum.
- a) zasięg podbojów arabskich i ich wpływ na Europę;
 - b) zasięg i osiągnięcia cesarstwa bizantyjskiego.
 - c) dostrzeganie różnic między chrześcijaństwem wschodnim i zachodnim
3. Władza, społeczeństwo i kultura średniowiecznej Europy.
- a) państwo Franków;
 - b) rozłam w Kościele w XI wieku oraz relacje pomiędzy władzą cesarską a papieską;
 - c) system lenny i podziały społeczne w średniowieczu;
 - d) życie średniowiecznego miasta i wsi;
 - e) kultura rycerska;
 - f) styl romański i styl gotycki;
 - g) rola Kościoła (w tym zakonów) w dziedzinie nauki, architektury, sztuki i życia codziennego.
4. Polska w okresie wczesnopiastowskim.
- a) państwo pierwszych Piastów i umiejscowienie jej w czasie i przestrzeni;
 - b) okoliczności przyjęcia chrztu przez Piastów oraz następstwa chrystianizacji Polski;
 - c) odbudowa i rozwój państwa Piastów za rządów Kazimierza Odnowiciela i Bolesława Śmiałego;
 - d) dokonania Bolesława Krzywoustego;
5. Polska w okresie rozbicia dzielnicowego.
- a) przyczyny oraz skutki rozbicia dzielnicowego;
 - b) przemiany społeczne i gospodarcze, z uwzględnieniem ruchu osadniczego;
 - c) sytuacja międzynarodowa ziem polskich w okresie rozbicia dzielnicowego;
 - d) proces zjednoczenia państwa polskiego na przełomie XIII i XIV wieku.
6. Polska w XIV – XV wieku.
- a) rozwój terytorialny państwa polskiego w XIV i XV wieku;
 - b) dokonania Kazimierza Wielkiego w dziedzinie polityki wewnętrznej oraz w polityce zagranicznej;
 - c) unia Polski z Litwą;
 - d) związki Polski z Węgrami w XIV i XV wieku;
 - e) relacje polsko-krzyżackie w XIII–XV wieku;
 - f) rozwój monarchii stanowej i uprawnień stanu szlacheckiego (do konstytucji nihil novi).
7. Wielkie odkrycia geograficzne.
- a) przyczyny i skutki odkryć geograficznych
 - b) najważniejsze dokonania odkrywców na przełomie XV i XVI w.
8. Europa w XV i XVI wieku.
- a) cechy renesansu europejskiego i najważniejsze osiągnięcia przedstawicieli tej epoki;
 - b) przyczyny i następstwa reformacji;
 - c) kontrreformacja w Kościele katolickim.
9. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów.
- a) najważniejsze wydarzenia w dziedzinie polityki wewnętrznej ostatnich Jagiellonów;
 - b) polityka zagraniczna ostatnich Jagiellonów;

- c) unia realna pomiędzy Polską a Litwą;
 - d) demokracja szlachecka;
 - e) życie gospodarcze w XVI wieku;
 - f) największe osiągnięcia polskiego renesansu;
 - g) reformacja na ziemiach polskich.
10. Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVI i XVII wieku.
- a) Stosunki wyznaniowe i narodowościowe w Rzeczypospolitej oraz główne założenia konfederacji warszawskiej;
 - b) Okoliczności uchwalenia artykułów henrykowskich i zasady wolnej elekcji.
 - c) Przyczyny i skutki wojen Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją;
 - d) przyczyny i następstwa powstania Bohdana Chmielnickiego na Ukrainie;
 - e) zakres chronologiczny i zasięg terytorialny potopu szwedzkiego;
 - f) najważniejsze bitwy w XVII wieku: pod Kircholmem, Kłuszynem, Chocimiem, Zbarażem, Beresteczkiem, Wiedniem;
 - g) kultura baroku - przykłady architektury i sztuki.
11. Europa w XVII i XVIII wieku.
- a) monarchia absolutna na przykładzie Francji Ludwika XIV;
 - b) idee oświecenia w nauce, literaturze, architekturze i sztuce;
 - c) reformy oświeceniowe w Prusach, Rosji i Austrii.
12. Rzeczpospolita Obojga Narodów w I połowie XVIII wieku.
- a) przejawy kryzysu państwa w epoce saskiej;
 - b) pozycja międzynarodowa Rzeczypospolitej w czasach saskich.
13. Powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej.
- a) przyczyny i następstwa amerykańskiej wojny o niepodległość;
 - b) wkład Polaków w walkę o niepodległość Stanów Zjednoczonych.
14. Wielka rewolucja we Francji.
- a) główne przyczyny rewolucji i jej rezultaty;
 - b) Deklaracja praw człowieka i obywatela.
15. Rzeczpospolita w dobie stanisławowskiej
- a) przykłady naprawy państwa za panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego;
 - b) obrady Sejmu Wielkiego oraz najważniejsze postanowienia Konstytucji 3 maja;
 - c) konfederacja targowicka i jej następstwa;
 - d) polskie oświecenie i przykłady sztuki okresu klasycyzmu
16. Walka o utrzymanie niepodległości w ostatnich latach XVIII wieku.
- a) zmiany terytorialne w Rzeczypospolitej w czasie rozbiorów;
 - b) przyczyny i skutki powstania kościuszkowskiego;
 - c) przyczyny wewnętrzne i zewnętrzne upadku Rzeczypospolitej.
17. Epoka napoleońska
- a) wojny napoleońskie
 - b) utworzenie Legionów Polskich we Włoszech;
 - c) powstanie Księstwa Warszawskiego, jego ustrój i terytorium;
 - d) przemiany polityczno-ustrojowe i społeczno-gospodarcze w Europie w okresie napoleońskim;
 - e) postawy Polaków wobec Napoleona i stosunek Napoleona do sprawy polskiej.

III stopień

Zakres treści:

1. Europa po kongresie wiedeńskim.
- a) przebieg i decyzje kongresu wiedeńskiego, w odniesieniu do Europy, w tym do ziem polskich

- b) przebieg Wiosny Ludów w Europie;
 - c) najważniejsze przejawy rewolucji przemysłowej - wynalazki i ich zastosowania, obszary uprzemysłowienia, zmiany struktur społecznych i warunków życia.
2. Ziemie polskie w latach 1815–1848.
- a) okres konstytucyjny Królestwa Polskiego – ustroj, osiągnięcia w gospodarce, kulturze i edukacji;
 - b) przyczyny wybuchu powstania listopadowego, charakter zmagañ i następstwa powstania;
 - c) położenie Polaków w zaborach pruskim i austriackim, na obszarze ziem zabranych oraz w Rzeczypospolitej Krakowskiej;
 - d) główne nurty oraz postacie Wielkiej Emigracji i ruch spiskowy w kraju;
 - e) przyczyny i skutki powstania krakowskiego.
3. Europa i świat w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- a) procesy zjednoczeniowe Włoch i Niemiec;
 - b) przyczyny i skutki wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych;
 - c) przyczyny, zasięg i następstwa ekspansji kolonialnej państw europejskich w XIX wieku;
 - d) nowe idee polityczne i zjawiska kulturowe, w tym początki kultury masowej i przemiany obyczajowe.
4. Powstanie styczniowe.
- a) pośrednie i bezpośrednie przyczyny powstania;
 - b) charakterystyka działań powstańczych;
 - c) porównanie uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim z uwłaszczeniem w pozostałych zaborach;
 - d) formy represji popowstaniowych.
5. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku.
- a) cele i metody działań zaborców wobec mieszkańców ziem dawnej Rzeczypospolitej – rusyfikacja, germanizacja (kulturkampf), autonomia galicyjska;
 - b) postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców – trójlojalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;
 - c) narodziny i pierwsze lata istnienia nowoczesnych ruchów politycznych (socjalizm, ruch ludowy, ruch narodowy);
 - d) społeczne i narodowe aspekty rewolucji w latach 1905–1907.
6. I wojna światowa.
- a) główne przyczyny wybuchu wojny;
 - b) specyfika działań wojennych (wojna pozycyjna, działania powietrzne i morskie);
 - c) postęp techniczny w okresie I wojny światowej;
 - d) rewolucje i wojna domowa w Rosji.
7. Sprawa polska w czasie I wojny światowej.
- α) stosunek państw zaborczych do sprawy polskiej w przededniu i po wybuchu wojny;
 - β) umiędzynarodowienie sprawy polskiej (akt 5 listopada 1916 roku, rola USA i rewolucji rosyjskich).
 - χ) polski wysiłek zbrojny i dyplomatyczny podczas I wojny światowej.
8. Europa i świat po I wojnie światowej.
- a) kulturowe i cywilizacyjne następstwa wojny;
 - b) postanowienia konferencji paryskiej oraz traktatu w Locarno;
 - c) totalitaryzmy (włoski faszyzm, niemiecki nazizm, system sowiecki).
9. Odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.
- a) formowanie się centralnego ośrodka władzy państwowej
 - b) proces formowania się granic II RP (decyzje wersalskie, powstanie wielkopolskie, powstania śląskie, plebiscyty);
 - c) wojna polsko-bolszewicka i jej skutki.
10. Rzeczypospolita w latach 1921-1939.
- a) skala i skutki wojennych zniszczeń oraz dziedzictwa zaborowego;

Konkursy przedmiotowe organizowane przez Śląskiego Kuratora Oświaty dla uczniów szkół podstawowych w roku szkolnym 2024/2025

- b) ustrój polityczny Polski na podstawie konstytucji marcowej z 1921 roku;
- c) przyczyny, przebieg i skutki przewrotu majowego;
- d) rządy sanacji, zmiany ustrojowe (konstytucja kwietniowa z 1935 roku);
- e) główne kierunki polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej (system sojuszy i polityka równowagi);
- f) życie społeczno-gospodarcze II Rzeczypospolitej, uwzględniając kryzysy i osiągnięcia;
- g) społeczna, narodowościowa i wyznaniowa struktura państwa polskiego;
- h) najważniejsze osiągnięcia kulturalne i naukowe Polski w okresie międzywojennym.

11. Droga do wojny.

- a) polityka hitlerowskich Niemiec służąca rozbijaniu systemu wersalskiego w Europie;
- b) polityka ustępstw Zachodu wobec Niemiec Hitlera;
- c) pakt Ribbentrop-Mołotow.

12. Wrzesień 1939 roku. Agresja Niemiec (1 września) i Związku Sowieckiego (17 września).

- a) położenie międzynarodowe Polski w przededniu wybuchu II wojny światowej;
- b) etapy i kluczowe wydarzenia wojny obronnej Polski;
- c) przykłady szczególnego bohaterstwa Polaków.

13. II wojna światowa i jej etapy.

- a) przełomowe wydarzenia II wojny światowej (polityczne i militarne);
- b) polityka Niemiec na terenach okupowanej Europy;
- c) zagłada Żydów oraz Romów i eksterminacja innych narodów;
- d) postawy Polaków wobec Holokaustu; wyjaśnienie przyczyny klęski państw Osi;
- e) główne decyzje konferencji wielkiej trójki (Teheran, Jałta, Poczdam);
- f) bezpośrednie skutki II wojny światowej, w tym problem zmiany granic i przesiedleń ludności.

14. Polska pod okupacją niemiecką i sowiecką.

- a) założenia i metody polityki niemieckiej i sowieckiej w okupowanej Polsce;
- b) wymienia przykłady zbrodni niemieckich i sowieckich – zarówno tych o wymiarze ogólnokrajowym (np. zbrodnia katyńska, Auschwitz-Birkenau), jak i regionalnym (np. Palmiry, kaźń profesorów lwowskich, Zamojszczyzna);
- c) wyjaśnia przyczyny i znaczenie konfliktu polsko-ukraińskiego, w tym ludobójstwa ludności polskiej na Wołyniu i w Małopolsce Wschodniej;
- d) polityczna i militarna działalność polskiego państwa podziemnego w tym formy oporu wobec okupantów;
- e) przyczyny i opisuje skutki wybuchu powstania warszawskiego oraz ocenia postawę aliantów zachodnich i Związku Sowieckiego wobec powstania.

15. Sprawa polska w czasie II wojny światowej.

- a) działalność rządu RP na wychodźstwie;
- b) działania polskich formacji na różnych frontach i obszarach toczącej się wojny.
- c) polityka mocarstw wobec sprawy polskiej w czasie II wojny światowej.

16. Świat po II wojnie światowej.

- a) bezpośrednie skutki II wojny światowej, wyróżniając następstwa polityczne, społeczne, gospodarcze i kulturowe, z uwzględnieniem powstania Organizacji Narodów Zjednoczonych;
- b) przyczyny i skutki rozpadu koalicji antyhitlerowskiej oraz początki zimnej wojny;
- c) okoliczności powstania NRD i RFN;
- d) państwa NATO i Układu Warszawskiego;
- e) konflikty doby zimnej wojny (wojny w Korei, Wietnamie i Afganistanie; blokada Berlina i kryzys kubański);
- f) przyczyny konfliktu na Bliskim Wschodzie;
- g) polityka ZSRS wobec państw bloku wschodniego na przykładzie interwencji zbrojnych na Węgrzech i Czechosłowacji;
- h) przyczyny i ocena następstwa procesów dekolonizacyjnych;

- i) proces rozpadu ZSRR na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych;
 - j) przemiany społeczno-polityczne w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 1989– 1991;
 - k) główne etapy rozwoju Unii Europejskiej.
17. Początki komunizmu w Polsce.
- a) okoliczności przejścia władzy w Polsce przez komunistów;
 - b) postawy Polaków wobec nowych władz.
18. Stalinizm w Polsce i jego skutki.
- a) system terroru stalinowskiego i przemiany ustrojowe, gospodarczo-społeczne i kulturowe w okresie stalinizmu;
 - b) przyczyny i skutki poznańskiego czerwca 1956 r. oraz znaczenie wydarzeń październikowych 1956 r.
19. Polska w latach 1956–1981.
- a) system władzy w latach 60. i 70. w PRL i formy uzależnienia od ZSRS;
 - b) realia życia społecznego i kulturalnego z uwzględnieniem specyfiki czasów gomułkowskich i gierkowskich;
 - c) różnorodność przyczyn kryzysów społecznych 1968, 1970, 1976, 1980 i ich konsekwencje;
 - d) znaczenie roli Kościoła katolickiego dla stosunków politycznych i społecznych;
 - e) narodziny i działania opozycji politycznej w latach 1976–1980;
 - f) wpływ Jana Pawła II na przemiany społeczne i polityczne;
 - g) przyczyny i następstwa strajków sierpniowych w 1980 r.;
 - h) ruch społeczny „Solidarność”.
20. Dekada 1981–1989.
- a) przyczyny wprowadzenia stanu wojennego, jego przebieg i konsekwencje;
 - b) postawy Polaków wobec stanu wojennego, fenomen oporu społecznego;
 - c) porozumienia „okrągłego stołu”, jego uczestnicy i postanowienia.
21. Narodziny III Rzeczypospolitej.
- a) przemiany ustrojowe w latach 1989–1997;
 - b) przemiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe lat 90.
22. Miejsce Polski w świecie współczesnym.
- a) przystąpienie Polski do NATO w 1999 r.;
 - b) znaczenie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 r.

III. Proponowana literatura

II stopień

1. Podręczniki do nauki historii dla szkół podstawowych.
2. Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Nowa Era [lub inny]
3. Maresz T., Juszczak K., *Historia w źródłach nie tylko pisanych*, t.1. *Starożytność i Średniowiecze*, Toruń 2004; t.2. *Czasy nowożytne*, Toruń 2004.
4. Rafał Jaworski "Polski złoty XVI wiek"
https://mowiawieki.pl/templates/site_pic/files/Dziedzictwo_dawnej_RP_nr_01.pdf

III stopień

1. Podręczniki z historii dla szkół podstawowych.
2. Atlas historyczny. Od starożytności do współczesności. Nowa Era [lub inny]
3. Maresz T., Juszczak K., *Historia w źródłach nie tylko pisanych*, t.2. *Czasy nowożytne*, Toruń 2004 i t.3, *XX wiek i Czasy współczesne*, Toruń 2005.
4. Waldemar Kowalski "17 września 1939- okoliczności i skutki sowieckiej agresji na Polskę"

<https://muzhp.pl/wiedza-on-line/rozmowa-z-prof-czeslawem-grzelakiem-17-wrzesnia-1939-roku-okolicznosci-i-skutki-sowieckiej-agresji-na-polske>

5. Wojciech Kalwat Wojciech Morawski "Od marki do złotego"

https://www.mowiawieki.pl/templates/site_pic/files/PPPW_13.pdf